

Szülővé válni – a családi életre nevelés igénye és lehetőségei

Engler Ágnes – Kozek Lilla Katalin Debreceni Egyetem

Elméleti háttér

A család nem statikus képződmény, hanem olyan dinamikus rendszer, amely állandó változásban van. A családot erő változások érkezhetnek magából a családból, de külső tényezők is alkalmazkodásra készíthetik a családi rendszert. (Cseh-Szombathy László 2000, Tóth 2006, Komlósi 2014, Varga 2015, Esping-Andersen 2016) A családi életre való felkészítés fontos alapja a majdani családok működésének. A hagyományos családformák csökkenésével egyre kevesebb az esélye a családi élettel kapcsolatos szerepek és minták informális, családon belüli közvetítésének. (Arcus 1995, Hortobágyi 2011, Ponzetti 2016, Farkas 2018) Intézményesült formában a családi életre nevelés az oktatás és nevelés folyamatában kisebb részletekben (például tantárgyi tematikákba ágyazottan) jelenik meg, ugyanakkor erőfeszítések történnek ezek komplex beemelésére. (Mihalec et al 2011, Thomson 2012, Futris és Adler-Baeder 2013, Engler 2014, Kozek 2019). Az intézményesült oktatás mellett fontos feladatot végeznek az egyházi, a civil és az egészségügyi, szociális szervezetek is e tekintetben.

Módszer

Előadásunkban két kutatás eredményeit mutatjuk be. Az első, kvantitatív kutatás során 11 egyetem hallgatóit kérdeztük meg a szakmai és magánéleti terveikről 2017-ben. Az országos lekérdezés 3 fővárosi és 8 vidéki egyetemen zajlott, kérdőíves megkeresés formájában. Összesen 1502 értékelhető kérdőív érkezett vissza. A kvalitatív kutatás során egy budapesti, katolikus egyházhoz kötődő, jegyesoktatást végző civil szervezet adatainak elemzésére került sor. A vizsgálat módszere másodelemzés (desk research): a szervezet saját céljait szolgáló online bejelentkező kérdőívére érkezett válaszok adják az adatbázis tartalmát. A vizsgálatban 428 fő (214 pár) kérdőíve szerepelt.

Hipotézisek

- A fiatalok jövőképében a magyar társadalomra jellemző tradicionális családmodell kevésbé dominál.
- A családstruktúra pluralizálódása és a családok megváltozott működése miatt kitapinthatóvá válik a fiatalok igénye a családi életre való felkészítésre a családon kívüli tanulási módokra is.
- A nonformális módon történő felkészítés eredményessége elsősorban közösségi kontextusban értelmezhető.

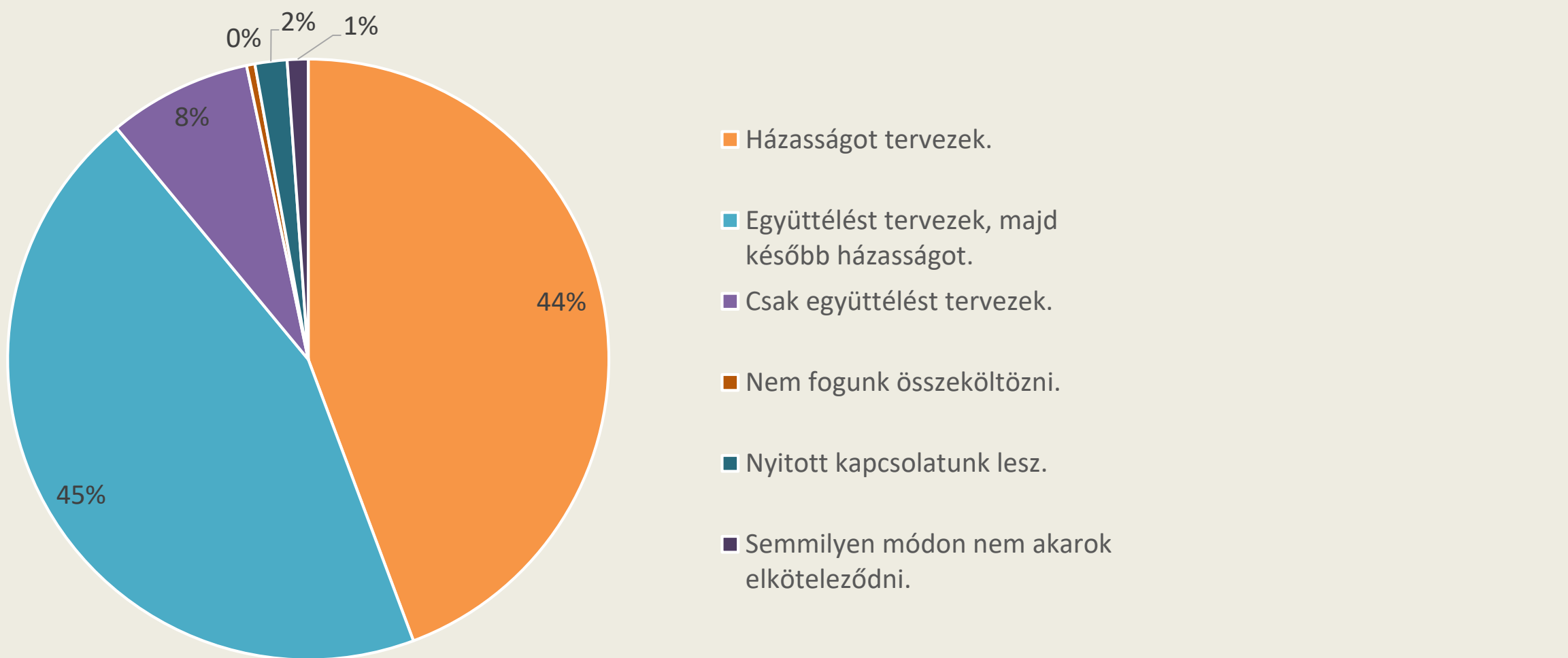
Eredmények:

1. Hipotézis: A fiatalok jövőképében a magyar társadalomra jellemző tradicionális családmodell kevésbé dominál.

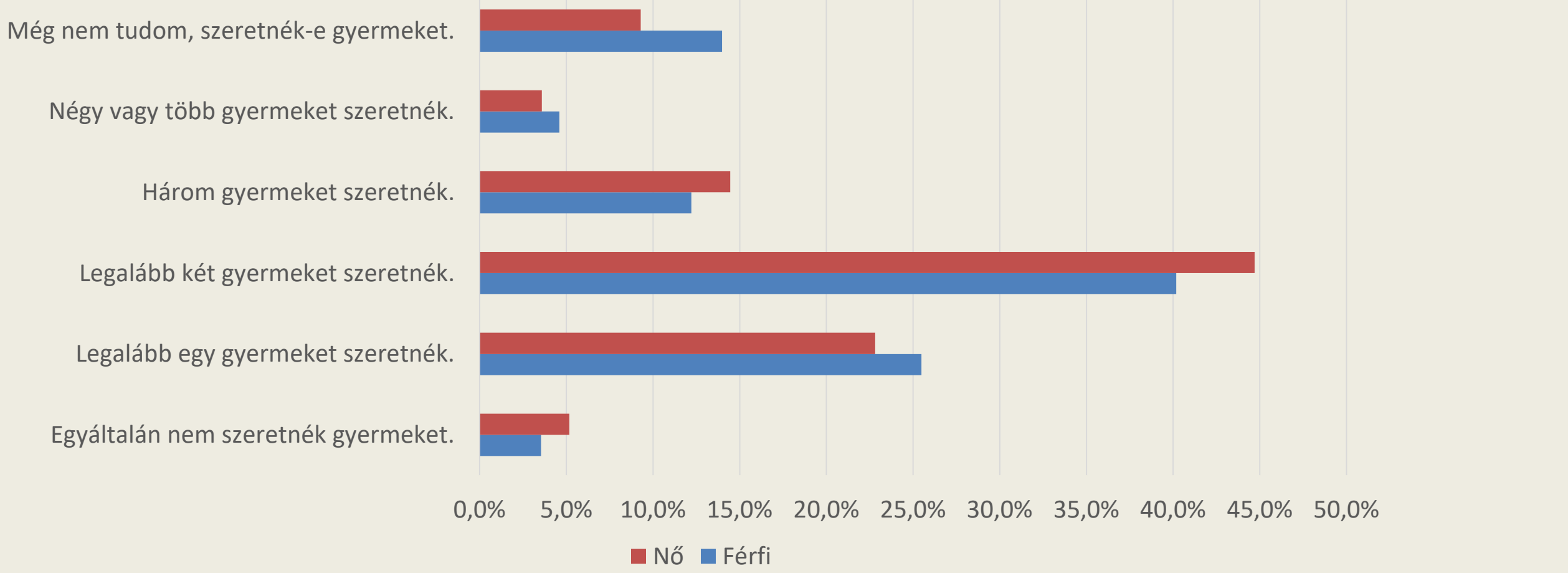
A megkérdezett egyetemisták 90%-a mindenképpen házasságban gondolkodik. A biztosan házasodni szándékozók fele azonnal frigyre lépne, ha megtalálja a megfelelő partnert. A másik fele jól működő együttélést követően kötne házasságot. Megfigyelhető, hogy az előbbi csoportba azok tartoznak, akik jellemzően teljes családból érkeznek, még a próbaházasságot igénylők nagy többségének szülei elváltak.

A válaszadók 84,2-a biztosan szeretne gyermeket vállalni, 11,3% még bizonytalan ebben, a megkérdezés idején 4,5% nyilatkozott úgy, hogy biztosan nem tervez gyermeket. A tervezett gyermekek aránya (100 főre vetítve) 2,5. Legalább egy gyermekben a fiatalok 24%-a gondolkodik, 42,8% két gyermeket biztosan szeretne felnevelni, 17,5% pedig a nagycsaládos életformát választaná. A nemi bontás alapján látszik, hogy a férfiak inkább bizonytalanok és inkább kevesebb gyermeket terveznek. Az első gyermek vállalásának tervezett időpontját illetően a nők döntően 25-30 éves korukra datálják, a férfiak 30 életévet követően.

Egyetemisták párkapcsolati tervei, százalék, N=1502

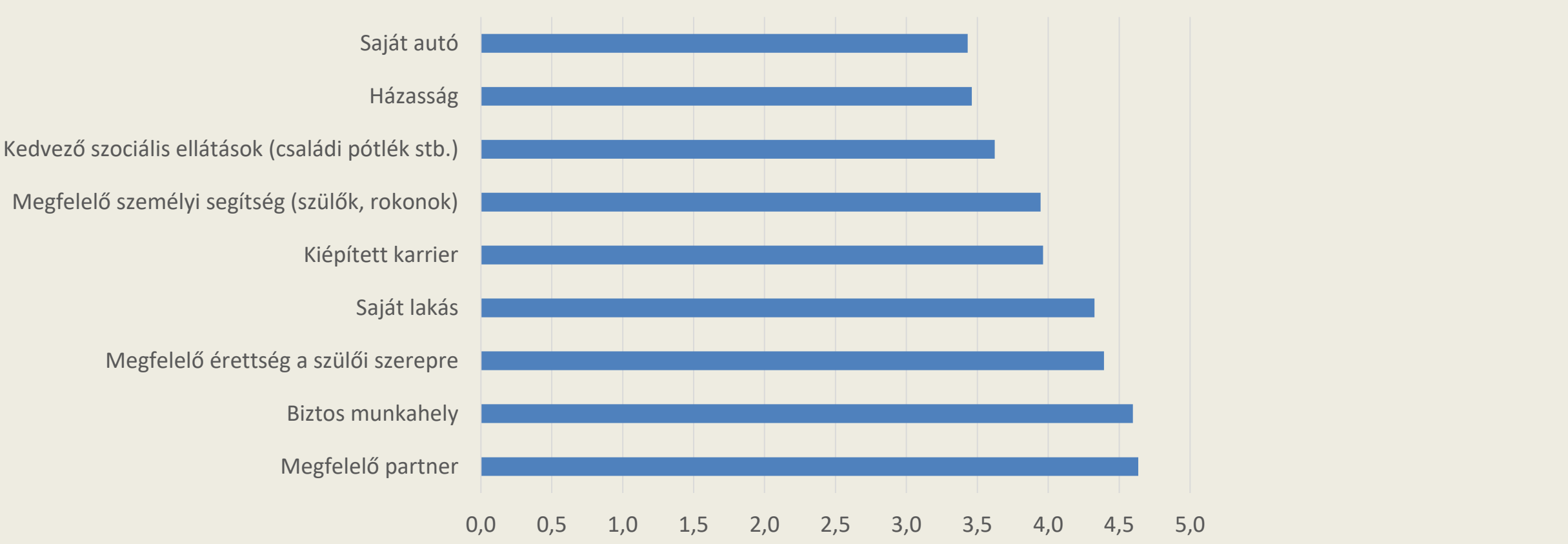
Egyetemisták gyermekvállalási tervei nemek szerint, százalék, N=1502

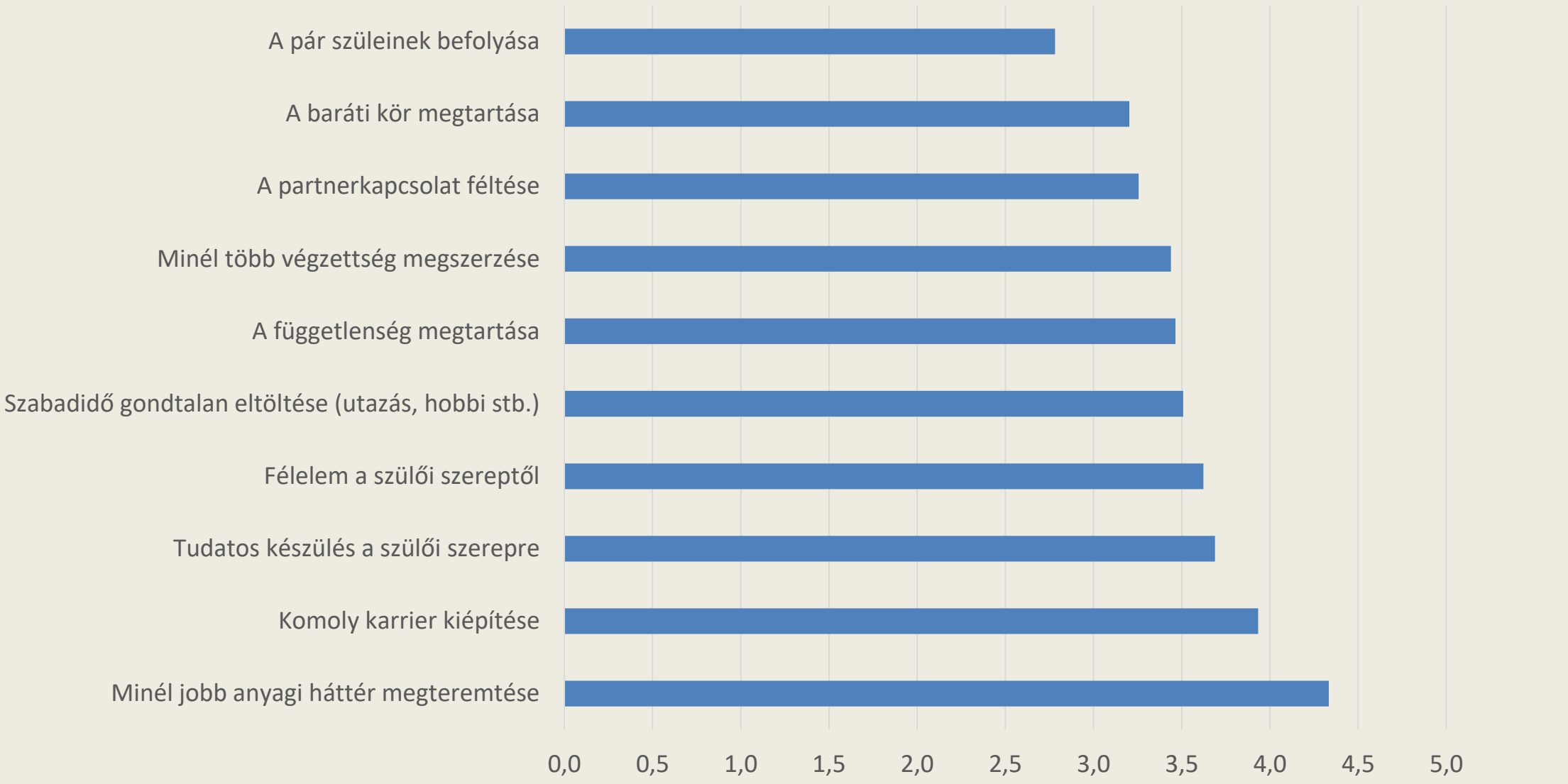
2. Hipotézis: A családstruktúra pluralizálódása és a családok megváltozott működése miatt kitapinthatóvá válik a fiatalok igénye a családi életre való felkészítésre a családon kívüli tanulási módokra is.

A fiatalok párkapcsolat kialakításának legfőbb nehézségét abban látják, hogy elszigetelődnék saját szakjukon (négyfokú skálán 3,4 átlagpont) és a magánéletükben (3,2), de magasra értékelik a sok tanulás (3,2) és a munkavállalás (3,0) okán kialakult kapcsolatatteremtési problémákat. A fiatalok kapcsolatainak bomlékonyságának okai között magas átlagértéket ért el a családi minták hiánya (3,2) és a külső (iskolai, egyéb) felkészítés hiánya (2,9). Arra a kérdésre, milyen külső segítségre lenne szükségük a párkapcsolatok kialakításához és működtetésükhöz, 90%-uk a közösségi tereket jelölte meg. A témához kapcsolódó képzést, tréninget, könyveket, konzultációkat 10-10%-ban igényelték. A gyermekvállalás feltételei között az első helyen a megfelelő partner megtalálása áll. A materiális feltételek közé (munkahely, lakás, karrier) beékelődik a szülői szerepre való felkészülés igénye. Ugyanakkor, a gyermekvállalás feltételeinek akadályainak felsorolása között a szülői szerepekre felkészülés és az attól való félelem is dobogós helyen végez, az anyagi háttér megteremtése és a karrier kiépítése mögött, megelőzve többek között a függetlenség megőrzésének félelmét. Mindezek ellenére a szülői szerepekre való felkészítés igényét alacsonyra értékelték (3,5 átlagpont az ötfokú skálán).

A gyermekvállalás feltételei az egyetemisták véleménye szerint, átlagérték ötfokú skálán

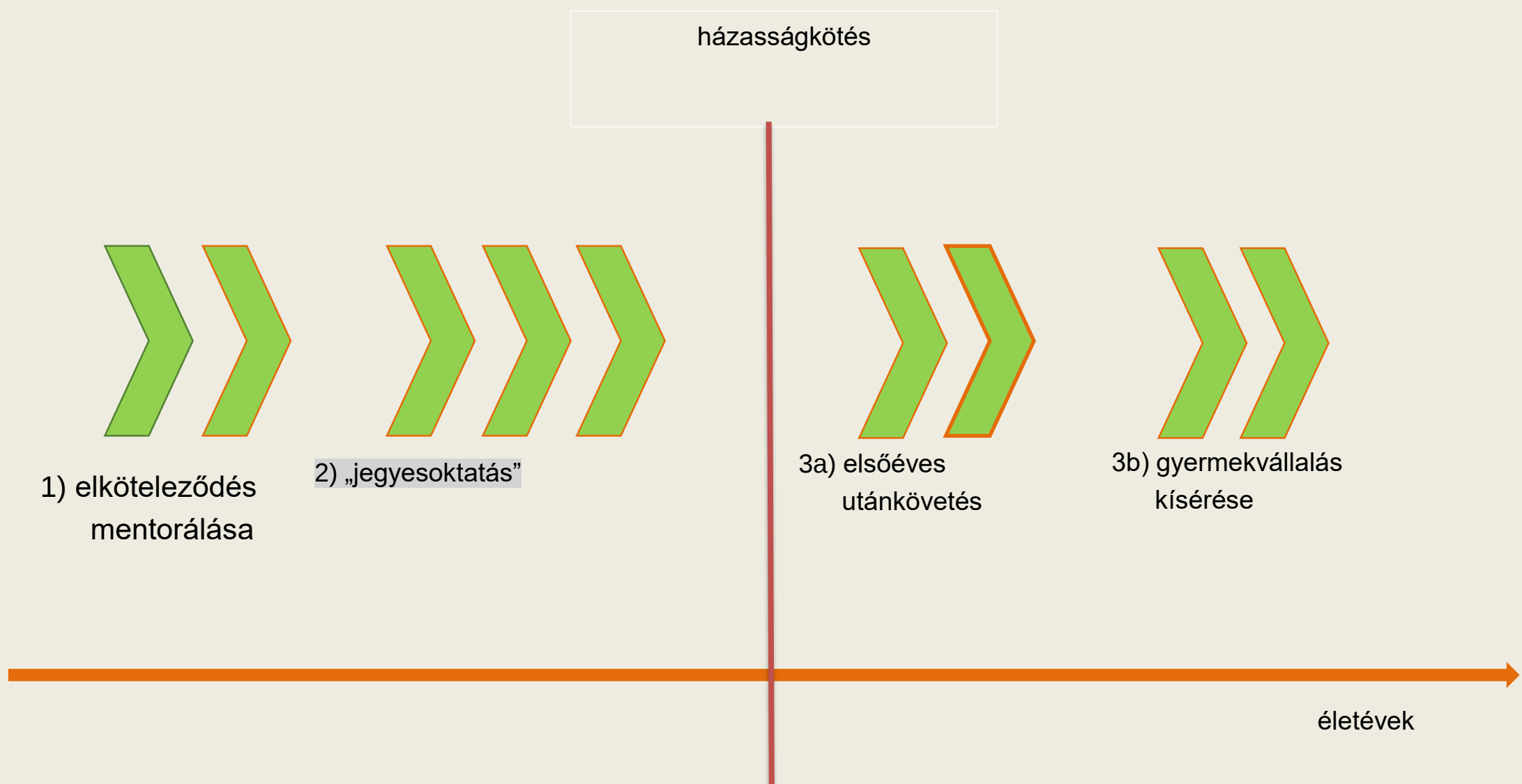

A fiatalok gyermekvállalását késleltető tényezők, átlag ötfokú skálán

3. Hipotézis: A nonformális módon családi életre nevelésre felkészítőknak célirányos végzettsége nincs, de tapasztalatuk és tudásuk alapján validált szakembernek tekinthetők.

A alapozó párkapcsolati és házasságkötés lépései (Kozek 2018)

A szakmailag megalapozott, tematikusan kiegyensúlyozott, módszertanilag hatékony családi életre nevelés igénye tehát nem zárul le az érettségiző korban. Sőt, éppen a szexuális-párvkapcsolati érés hosszú távú elköteleződést is lehetővé tevő életszakaszában kiemelten, fokozottan jelentkeznek. Amikor a személyes és a partnerkapcsolati fejlődés elérkezik a formális elköteleződés határára, újabb, fókuszált lehetőség – és esetenként igény – ébred az oktatásra, ezúttal a házassági és párvkapcsolati képzés szűkebben vett, proximális definícióját követve. E definíció szerint az alapozó párvkapcsolati és házasságkötés „hivatásos szakemberek és civil segítők azon törekvése, hogy a párokat segítsék a sikeres házassághoz szükséges készségek és tudatosság kialakításában.” A definícióban benne foglalt a proximális jelleg: a alapozó párvkapcsolati és házasságkötés konkrét pároknak szól párvkapcsolati elköteleződésük első szakaszában.

A házasságkötés életszakaszváltás. Olyan normatív krízis, amikor lényegesnek tartott értékek átrendeződhetnek, korábban rutinná vált döntések átszerveződhetnek, a személyes kapcsolatrendszer átalakul. Ebben a helyzetben nemcsak szükség van a beágyazottságra, hanem – éppen a korábbi normák és rutinok fellazulása miatti nagyobb nyitottságban – lehetőség is nyílik arra, hogy a személy vagy pár ezt saját döntései nyomán növelje. A jegyesoktatás feladatai tehát úgy tűnik, bővülnek: integrálni, közösségi szempontból „helyzetbe hozni” a sérülékeny párokat. Akár horizontális módon, pl. más hasonló párokkal alkotott hálózatban, akár vertikálisan: későbbi időszakban utánkövetést, további képzési lehetőséget felajánlva.

Ha a házasságok felbomlását nem az adott kapcsolat kontextusában tekintjük csupán, hanem a partnerkapcsolat helyi, felekezeti, és közösségi beágyazottságát is vizsgáljuk, akkor a választ tekinthetjük egyfajta „lemorzsolódási” jelenségnek: az adott párvkapcsolat kipergett a még élő házasságok közül. Az, hogy ez milyen eséllyel következik be, milyen sebességgel és erővel erodálódnak a pár kezdeti erőforrásai, értékei és elhatárolásai, függ az adott kapcsolat sérülékenységétől is.

Az alapozó párvkapcsolati és házasságkötés célkitűzése szerint a kapcsolati tudatosság növelésében és a szükséges készségek gyakorlásában segít. Teret biztosít az egyéni értékek tudatosításának és a pár értékközösségének megalapozásához. Ez személyre szabott képzési forma akkor működhet céljának megfelelően, ha ismeri az adott párvkapcsolatra jellemző sérülékenységek mintázatát. Ez az ismereti előny éppen az informális, egyedi tanulási kereteken túli jellegéből származik: egy jegyesoktató „iskolában”, vagy inkább műhelyben az évek során összegyűlnek nemcsak módszertani tapasztalatok, de elemezhető adatok is.

Jelen vizsgálatunk azonban további kérdésfelvetéssel is szolgál: ha a közösséghez tartozás védőfaktor a sérülékenységi tényezőkkel szemben, akkor a jegyesoktatás idején nem volna-e érdemes ennek lehetőségét felajánlani, vagy legalább hatását tudatosítani azokban a jelentkezőkben, akiknek beágyazottsága gyengébb? Továbbmenve: a preventív célzat akkor lehet teljes, ha maga a képzés folyamata válik közösségalkotóvá azok számára, akiknek máshol nincs élő kötődésük.

Összegzés

Az első hipotézis nem igazolóódott, mivel a fiatalok – tervek szintjén mindenképp – követik a hagyományos családmodellt. Igen magas arányban házasságot és gyermeket terveznek, a tervezett gyermekek száma magas.

A második hipotézis részben igazolóódott. A fiatalok adekvát igénye a családi életre nevelésre, ezen belül a párvkapcsolati kultúra fejlesztésére és a szülői szerepekre való felkészítésre alacsony mértéket jelöl. Ugyanakkor mindkét területen egyértelműen kiűtköztek a problémák: a párvkapcsolatteremtés komoly akadályokba űtközik, a szülői szerepekre történő felkészülés hiánya és a gyermekneveléstől való félelem pedig jelentősen elodázza a családalapítást. Olvasatunkban összegezve: a fiatalok egyértelműen szembesülnek tudás –és kompetenciabeli hiányosságaikkal a társas kapcsolatok és családi élet területén, ugyanakkor nem egyértelmű ezek orvoslásának lehetősége számukra. A külső segítséget nem preferálják, a felkészítés hiányát viszont saját és generációjuk életében egyaránt érzékelik.